

ESPOON KOTIKAUPUNKIPOLUT

ESPOON KESKUS

Keskusta Jokilaakso Kiltakallio–Suvela Tuomarila–Suna

versio 20.5.2014

**95 kohdetta, 13 tietolaatikkoa
reittien pituus yhteensä 14 km**

Toimittanut Pauli Saloranta
Julkaisija Espoon kaupunki

Yhteistyössä Espoon Kaupunginosa-
yhdistysten Liitto, Esbo Hembygdsförening,
Keski-Espoo-seura, Tuomarila-seura, Espoon
tuomiokirkkoseurakunta, Esbo svenska
församling ja Keski-Espoon
pienkiinteistöyhdistys

JOHDANTO

Espeen keskus on historiallisten kulkuväylien risteyspaikka ja moni-ilmeinen yhdyskunta, jossa on 20 000 asukasta. Se on ollut Espoon hallinnollinen keskus yli 500 vuotta ja pian 50 vuotta yksi Espoon viidestä kaupunkikeskuksesta. Espoon keskuksen kehittämisohjelma aloitettiin 2003. Sen tulokset näkyvät nyt katukuvassa.

www.espoo.fi/espookeskus

Espeen keskuksessa on neljä kotikaupunkipolkua. Keskustan polku kiertelee kauppa- ja hallintokortteleissa, jokilaakson polku Kirkkojärvellä ja Kannusillanmäellä. Kiltakallion–Suvelan polku kulkee Kaupunginkalliosta Kirstinharjuun ja Tuomarilan–Sunan polku Kulovalkeasta Hösmäriin ja takaisin.

KIRJALLISUUTTA

Arvostetulla alueella. TV-dokumentti. Lasse Naukkarinen 2010. Elokuva Oy

Elämää lähiössä. Riitta Astikainen, Riitta Heiskanen ja Raija Kaikkonen 1997. Sanoma Oy.

Espoo – oma lukunsa. Pertti Maisala 2008. Espoon kaupunkisuunnittelukeskus.

Espookirja. Uolevi Itkonen 1992. Espoon kaupunki. Espoon arvokkaat geologiset kohteet. Liidia Petrell 2006. Espoon ympäristökeskus.

Espeen arvokkaat luontokohteet. Esa Lammi ja Pekka Routasuo 2013. Espoon ympäristölautakunta.

Espeen rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema. Erkki Härö 1991. Toinen, tarkistettu painos. Espoon kaupunginmuseo.

Helsinki Espoo Kauniainen Vantaa
Arkkitehtuuriopas. Arvi Ilonen 2000. Otava.

Lagstad – sen vaiherikas menneisyys. Benita Åkerlund. Esbo Hembygdsförening.

Kartanoita ja huviloita Keski-Espoossa. Tommi Laakso ja Pirkko Sillanpää 2003. Keski-Espoo-seura ry.

Keski-Espoo – kivikauden kylästä
kaupunkikeskukseksi. Pirkko Sillanpää ja Tommi Laakso 1998. Keski-Espoo-seura ry.

Kuka kaivoi vallihaudat? Verkkönäyttely 1998. Espoon kaupunginmuseo.

Kylä-Espoo. Espoon vanha asutusnimistö ja kylämaisema. Espoon kaupunkisuunnittelukeskus 2008.

Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Väitöskirja. Johanna Hankonen 1994. Tampereen teknillinen korkeakoulu, arkkitehtuurin osasto 551. Gaudeamus ja Otatieto oy.

Sydämellistä yhteiselämää. Espoon koulutaloja 1873–1990. Kari Jormakka 1991.

[haku.helmet.fi/iii/encore/home?](http://haku.helmet.fi/iii/encore/home?&advancedSearch=true)
[haku.helmet.fi/iii/encore/home?](http://haku.helmet.fi/iii/encore/home?&advancedSearch=true)
&advancedSearch=true

KESKUSTA

22 kohdetta • 2 km

1 Valtuustotalo

Espeen kaupunginvaltuustossa on tätä nykyä 75 jäsentä. He kokoontuvat kerran kuussa valtuustotalossa, joka valmistui 1979, suunnittelija arkkitehtitoimisto Castrén–Jauhiainen–Nuuttila, peruskorjattu ja ulkotilat kunnostettu 2004.

Valtuustosalin lämpiössä on Kauko Räsänen massiivinen seinäreliefi *Liikettä tilassa*. Salin ovien metallipakotukset muistuttavat Espoon karttaa. Salissa ovat Ernst Mether-Borgströmin maalaukset *Rakoilu* ja *Eheytyminen*.

Valtuustotalon ja kaupungintalon välisellä aukiolla on Leena Turpeisen pronssiveistos *Läheinen kontakti*, joka paljastettiin 1980. Turpeisen mukaan teos symboloi Espoon ihmisläheistä miljöösuunnittelua. Itse Espoo kuvataan äidin helmoissa leikkiväksi lapseksi.

www.espoo.fi/fi-FI/Espoon_kaupunki/Paatoksenteko/Valtuusto

2 Kaupungintalo

Valmistui 1971 eli vuotta ennen kuin Espoosta tuli kaupunki, suunnittelija Heikki Castrén. Rakennuksen keskellä on neljän kerroksen korkuinen aula, jonka ympärille toimistotilat ryhmittäytyvät. Julkisivujen pintamateriaali on soraa Juutinrauman pohjasta. Suunnitelmassa esitettiin laajennusmahdollisuus kolmella samansuuruisella moduulilla vaihteittain Lagstadin koulumäen yli.

Kaupungintalo on jo 2010 päätetty purkaa, mutta myös sen korjaamisella on kannatusta. Asian käsittely jatkui keväällä 2014.

Vuonna 2013 purettiin kadun toiselta puolelta Virastotalo 1. Sen tilalle tullaan kaavoittamaan asuntoja.

Tietolaatikko: Uusi uljas hallintokeskus

Espeen voimakas väestönkasvu 1960-luvulla edellytti myös kunnallishallinnon lisääntymistä. Kauppalan uudesta hallintokeskuksesta järjestettiin

kansainvälinen suunnittelukilpailu vuosina 1966–67. Siihen osallistui 172 ehdotusta 37 maasta. Kilpailun voitti varsovalaisten arkkitehtien Jan Chmielewskin, Janusz Kazubinskin ja Krzysztof Kuraksen ehdotus. Paras kotimainen oli Timo ja Tuomo Suomalaisen ehdotus, joka sijoittui jaetulle 5. sijalle.

Voittaneen ehdotuksen pohjalta kehitettiin Espoon keskuksen kokonaissuunnitelma, joka käsitti massiivisen hallintokeskuksen lisäksi runsaasti asumalähiöitä sen ympärille Kirstinharjuun, Kiltakalliolle ja Pappilanmäkeen saakka. Keskuksesta ehdittiin toteuttaa vain pieni osa: Virastotalot I ja II sekä Valtuustotalo.

www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Rakentaminen/Kaupunki_suunnittelee_rakentaa_ja_yllapitaa/Ajankohtaisia_toimitilahankkeita/Espoon_kaupungintalo

3 Lagstads skola

Perustettu 1873 Espoon ensimmäisenä kansakouluna. Uusi koulurakennus valmistui keskeiselle paikalle 1954, suunnittelija Toivo Pelli. Aikakauden tyylille ominaista ovat mm. pihamuuri ja matalat liuskekiviportaat, jotka johtavat pääsisäänkäynnille. Talossa toimii ruotsinkielinen peruskoulu, oppilaita nyt runsaat 400. Esikoulu aloitti 1972, päiväkotit 1983. Taitavasti vanhaan rakennukseen kytkeytyvä laajennusosa 2006 muodostaa kaupunkimaista miljöötä Espoonkadun puolelle, suunnittelija Hannu Jaakkola.

www.lagstad.esboskolorna.fi

4 Hotelli Kuninkaantie

Valmistui 1989, suunnittelija arkkitehtitoimisto CJK. Rakennuksen omistaa Espoon seudun koulutus kuntayhtymä, jonka **Omnia-ammattiopiston** opetuskeittiöiden tuotteita myydään Fridan torilla.

www.sodexho.fi/kuninkaantie

www.omnia.fi/web/yhteystiedot/espoo-keskus-lehtimaentien-toimipisteet

5 Domsin päärakennus

 Domsin puumerkki vuodelta 1736. Tila on ollut nykyisellä paikallaan ilmeisesti jo 1500-luvulta alkaen. Mansardikattoisen päärakennuksen nykyasu on 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä. Doms on yksi Södrikin kylän viidestä kantatilasta, viimeinen vanhalla kylänmäellä säilynyt asuinrakennus. Nyt piharakennuksessa on suomenkielinen Lakelan päiväkotit ja päärakennuksessa autististen lasten oppimiskeskus.

www.espoo.fi/fi-FI/Paivahoito_ja_koulutus/Paivahoito/Paivakodit/Kunnalliset_paivakodit/Espoon_keskus/Muuralan_alue/Lakelan_paivakoti

6 Veteraanien muistomerkki

Vuonna 1992 pystytetty muistomerkki muodostuu luonnonkivestä ja kahdesta graniittipaadesta sekä suomen- ja ruotsinkielisestä kaiveruksesta. Suunnittelukilpailun voittaja ei halunnut nimeään julkisuuteen, joten palkintosumma käytettiin sotaveteraanien kuntoutukseen.

7 Suomen vanhin savusauna

Espoonjoen rannalla Lagstadin kotiseututalon pohjoispuolella vanhan kahluupaikan kohdalla on Sunan tilalle kuulunut savusauna, jonka sanotaan olevan Suomen vanhin paikallaan säilynyt. Rakennuksen päädyssä on vuosiluku 1839. Nyt sitä hallinnoi Kuninkaantien Saunaseura ry.

8 Lagstadin kotiseututalo

Kirkkoherra Gabriel Geitlin toi esille ajatuksen Espoon ensimmäisen kansakoulun sijoittamisesta kirkonkylään. Vuonna 1869 kuntakokous päätti ottaa 5 000 markan lainan, vuokrata seurakunnalta Lagstadin tilan ja rakentaa kansakoulun. Keskeisen paikan valinta osoittaa, että koulua pidettiin lähes kirkon veroisena arvovakennuksena. Työt etenivät verkkaisesti: vasta 2.9.1873 koulu aloitti toimintansa. Aluksi siinä oli kaksi luokkahuonetta ja opettajan asunto, mutta 1887 koulutaloo laajennettiin yhdellä luokkahuoneella, eteisellä ja kuistilla.

Sodan aikana 1944 taloon evakuoitiin Helsingistä osa Kättilöopiston synnytyslaitosta. Yläkerta toimi

silloin sisätautisairaala. Kansakoulu muutti uuteen rakennukseen 1954 ja talo oli sen jälkeen ollut Espoon kaupungin käytössä. Peruskorjattu vuosina 1999–2002 kotiseututaloksi, jota hallinnoi **Esbo hembygdsförening**. Toisessa kerroksessa toimii Espoon kaupunginmuseon **koulumuseo**.
www.esbo.hembygd.fi/lagstad_hembygdsgard

9 Ruusupuisto

Rakennettiin Kirkkopuiston osaksi 1988, suunnittelija Leena Iisakkila, uudistettu 2008. Ranskalaisen muotopuutarhan hengessä rajattuihin istutusryhmiin on valittu helppohoitoisia lajeja. Samalla uusittiin puiston valaistus.

Virastokeskukselta Kirkkopuistoon ulottuu Pekka Kauhasen valo- ja ympäristötaideteos *Ilmestys*, (2008–12). Siihen kuuluu viisi pronssiin valettua mekkohahmoa, jotka leijailevat enkelimäisen keyvesti valaisinpylväiden päällä, eri puolajaja esittävien runkojen varassa. Viimeinen hahmoista katsoo suoraan kirkkoa kohti. Opaalilamput luovat teokseen pimeään aikaan ilmestyksenomaisen luonteen. Ketjun molemmissa päissä on infotaulu ja kartta mekkojen sijainnista.

www.espootaiteilijakilta.fi/taiteilijat/pekka-kauhanen

10 Sunan navetta

Sunan tila oli yksi viidestä Södrikin kylän kantatilasta. Maatilan omisti loppuvaiheessa Weckströmin suku, joka möi sen Espoon kaupungille 1965. Päärakennus purettiin ja jäljellä on vain valkoinen navetta, jonka tulevaa käyttöä on suunniteltu pitkään. Välillä siellä toimi kaupungin liikennemerkkimaalaamo, nyt työskentelee taiteilijoita ja siellä on näyttelytilakin.

Sunan tilan puumerkki vuodelta 1759.

Puumerkkiä (bomärke) käyttivät tilanomistajat yleisesti 1800-luvulle saakka, sillä sitä ennen ei oltu yleisesti kirjoitustaitoisia. Toisin kuin muualla, Espoossa puumerkki oli alusta alkaen tilakohtainen. Puumerkkejä käytettiin niin kiinteän kuin irtaimen omaisuuden merkitsemiseen ja mm. käräjäpöytäkirjojen allekirjoittamiseen.

11 Kannusillanmäki

Yli 25 metriä Espoonjoen uoman yläpuolelle nouseva mäki lehtometsineen on maisemallisesti hallitseva osa Espoon keskustaa. Biologi Jukka Jalava teki Kannusillanmäellä vuonna 2002 luontoinventaarion ja löysi mm. 551 perhoslajia, joukossa harvinaiset vyöneilikkayökkönen ja kirjotäpläkoi. Jalopuneen ja vanhoine mäntyineen mäki on hämmästyttävän luonnontilainen saareke tiiviisti rakennetun ja satoja vuosia hoidetun kulttuuriympäristön keskellä.

12 Kunnantalo

Vuonna 1932 Espoon kunta osti leskirouva Jenny Weckströmiltä Breidablick-nimisen tornillisen huvilan, jossa oli pidetty täysihoitola. Talo paloi 1933 ja heti seuraavana vuonna paikalle rakennettiin uusi kunnantalo. Se oli aluksi yksikerroksinen, mutta sai 1945 toisen kerroksen. Sodan aikana talossa toimi kansanhuoltotoimisto, nyt musiikkiopisto Avonia.

www.avonia.fi/tervetuloa/etusivu

Tietolaatikko: Esbo Sparbank

Espoon ensimmäinen pankki perustettiin 1875 Espoon kuntakokouksen aloitteesta. Ensimmäinen asiakas oli emännöitsijä Charlotta Ekstöm, joka 14.9.1875 talletti säästötillille 600 mk. Alkuaikoina pankilla ei ollut omaa rakennusta vaan se toimi eri taloissa kirkonkylässä.

Vuonna 1935 pankki osti Villa Karlshemin Kannusillanmäen eteläpuolelta ja toimi siinä Astrid Lindströmin johdolla vuoteen 1975, jolloin täytti 100 vuotta. Vuonna 1979 se yhdistettiin Helsingin Säästöpankkiin, joka selvisi pankkikriisistä ja tunnetaan nykyään Aktiana.

Säästöpankin talon alakerrassa toimi lihakauppa ja sen jälkeen kukkakauppa. Nyt talo on purettu, mutta varastorakennus on vielä jäljellä. www.aktia.fi

13 Kannusillanmäen väestönsuoja

Kannusillanmäessä on keskustan kiinteistöjä palveleva S6-luokan kalliosuoja johtokeskustiloineen. Luolasto on normaaliaikana monipuolisessa liikunta- ja kulttuurikäytössä ja

siellä on Espoon kaupungin tietoliikenteen solmukohta. Tiloja remontoidaan vuosina 2013–14 ja mm. Kannusalin elokuvatekniikkaa uusitaan.

Väestönsuojien käyttöönotto tulee kysymykseen lähinnä hyvin vakavissa säteilytilanteissa. Lähimmät ydinvoimalat sijaitsevat Espoosta 100–150 km:n päässä. Suojat tulee voida saattaa tarvittaessa käyttökuntoon 24 tunnissa.

www.espoo.fi/kannusali

14 Virastopiha

Espoon kaupungin tekninen keskus majailee tässä 1985 valmistuneessa virastotalossa, jonka on suunnitellut Parviainen Arkkitehdit. Sen pihalla on suomalaisen konstruktivismien uranuurtajan Ernst Mether-Borgströmin (1917–1996) metalliveistos **Futura**. “Futurasta on turha etsiä luonnon aiheita. Olen yrittänyt luoda sellaisen ympäristön nykymaailmalle, joka sille parhaiten sopii. Se on ajan sävel,” taiteilija itse totesi.

Pihan itäpuolella Virastotalo II vuodelta 1979, suunnittelijat Aatos ja Aila Issakainen. Rakennuksen purkamista ja korvaamista asuintalolla mietitään.

15 Palvelutalo

Valmistui 1989, suunnittelija Veli-Pekka Tuominen. Aiemmin kutsumanimeltään Katrin keskus tarmokkaan apulaiskaupunginsihteeri Katri Ranniston mukaan. Asuntoja on 43. Talossa on kuntosali, kangaspuut sekä ohjattua monipuolista kuntouttavaa toimintaa. Ateriamahdollisuus on Espoon eläkeläisillä. Eläkejärjestöt käyttävät talon tiloja kokoontumistiloinaan.

16 Galleria Espoonsilta

Taideyhdistys Kuvataidetalo Suna ry:n ylläpitämässä näyttelytilassa järjestetään vaihtuvia nykyaikaisia näyttelyitä sekä konsertteja. Tiloja myös vuokrataan juhla- ja kokouskäyttöön.

espoonsilta.blogspot.fi

17 Uusi asema

Aseman virkaa toimittava ylikulkusilta valmistui 1981 korvaten entisen asemarakennuksen, suunnittelija oli Olavi Vanninen.

Erittäin kalsean ensivaikutelman Espoon keskukselta antanut asema siirtyi 2008 VR:ltä Espoon kaupungin omistukseen ja se uudistettiin 2009–10 osana Espoon keskuksen kehittämisohjelmaa.

Samalla sillan sisäkattoon asennettiin Mikko Rikalan tilataideteos *Äspe* (2010). Siihen kuuluu lattian kivirouhepinnoite, joka kuvaa Espoonjoen hiekkaa sekä valokatteet, joihin on painettu joen ylle kaartuvien haapojen (ruots. *asp*) lehvästöä. Teos tekee Espooseen saapumisesta samaan aikaan juhallisen ja juurevan tapahtuman, lisäten myös käytävän turvallisuutta.

Lähiliikenne sähköjunilla Helsingistä Kirkkonummelle käynnistyi 1969. Nykyään Espoosta ajetaan arkisin 144 lähijunavuoroa. Pitkään on suunniteltu myös Leppävaaran kaupunkiradan jatkamista Espooseen ja edelleen Kauklahteen. www.vr.fi/heo/lahi/lahi.htm

Tietolaatikko: Rantarata

Helsingin ja Turun välisen rannikkoradan perustamisesta päätettiin säätyvaltiopäivillä 1887. Suunnittelun jälkeen 1899 sai rautatien ylihallitus käskyn panna viipymättä käyntiin radan toteutuksen. Tammikuussa 1900 päästiinkin aloittamaan valmistelevat työt. Aikataulullinen matkustajaliikenne käynnistyi 1.11.1902 ja rata avattiin virallisesti 1.9.1903. Aluksi Espoossa oli asema kirkonkylän lisäksi Kauklaudessa ja seisake Kilon kartanon lähellä. Matka Helsinkiin kesti 40–60 minuuttia.

Sähköistäminen alkoi 1960-luvulla – Turkuun saakka sähköt saatiin 1995. Mutkaista rantarataa on korjailtu useaan otteeseen. Myös Espoo–Lohja–Salo-oikoradasta on puhuttu jo vuosikymmeniä. Viimeisin yleissuunnitelma valmistui 2010, hinta-arvio 1,5 mrd eur.

www.liikennevirasto.fi/espoo-salo-oikorata

Tietolaatikko: Aseman seutu

Rautatien rakentaminen johti asemapaikkakunnilla vanhan maatalousvaltaisen yhteiskunnan vähittäiseen muutokseen kaupunkilaisten huvila-asutuksen sekä teollisuuden levittäytymisen myötä.

Puhelinkeskus perustettiin 1904 ja sähköyhtiö 1918. Espoon ensimmäinen apteekki toimi aseman lähellä vuosina 1913–14.

Vuonna 1912 Pehr Appelgren perusti pullolasitehtaan asemaa vastapäätä radan eteläpuolelle. Se valmisti etenkin viinapulloja. Kun maailmansota lopetti viinan myynnin, maitopullojen suurkysyntä pelasti tehtaan. Aseman tuntumassa oli myös Helsingin maalinnoituksen rakentamiseen liittyvien kiinalaisten metsätyömiesten asuinparakki.

Vuonna 1917 lasitehdas järjestettiin uudelleen nimellä Suomen Lasitehdas Osakeyhtiö – Finska Glasbruks Aktiebolaget. 1922 tehdas kuitenkin paloi ja lopetti toimintansa. Espoon lotat ostivat tontin ja 1930 sille rakennettiin suojeluskuntatalo, joka myöhemmin siirtyi Martoilille ja edelleen Lindholmin sahalle. Saha oli aloittanut toimintansa nykyisen Espoontorin länsipuolella vuonna 1919 ja jatkoi aina 1980-luvulle saakka. Parhaimmillaan työntekijöitä oli yli 50. Sahalla oli mm. oma palokunta ja rautakauppa. Vuosina 1936–57 sen yhteydessä toimi sementtivalimo.

Vielä 1980-luvulla keskustassa kuljettiin radan yli puomeilla varustetusta tasoristeyksestä, joka oli Kannusillanmäen kohdalla, hieman nykyisestä Espoonväylän sillasta itään.

18 Espoontori

Valmistui 1987, suunnittelija arkkitehtitoimisto Innovarch. Kauppakeskus Espoontori oli aikanaan Espoon suurimpia ja moderneimpia ostoskeskuksia. Uutta oli mm. se, että lähes kaikkiin liikkeisiin kuljettiin avaran keskusaulan kautta. Liiketilaa kaikkiaan 23 600 m², liikkeitä 35 mukaanlukien päivittäistavarakauppa ja posti. Peruskorjattu 2010. Valmiina ovat myös laajennussuunnitelmat viereiselle tontille.

Samalla paikalla sijaitisi aiemmin jalkapallokenttä, jolla **Esbo Bollklub** (EBK) aloitti toimintansa vuonna 1940.

Espoon keskuksen iltasoitto kajahtaa kesäiltaisina nauhalta Espoontorilta. Kahden minuutin mittaisen trumpettisoolon sävelsi Verner Pohjola osana Helsingin World Design Capital -vuoden 2012 ohjelmaa.

www.espoontori.fi

www.ebk.fi

www.lansivayla.fi/artikkeli/111684-verneri-pohjolan-trumpetti-toi-iltasoiton-espoon-keskukseen-katso-video

19 Entresse

Valmistui 2008 keskeisenä osana Espoon keskuksen kehittämisohjelmaa, suunnittelija Jukka Karhunen. Espoon kaupunki lunasti valtion rakentamattoman virastotontin jo vuonna 2001 ja kaavoitti siihen yhdistetyn kauppa- ja virastotalon sekä asuntorakentamista. Siltakadun puolella on noin 10 000 m² liiketilaa, jossa toimii 40 erikoisliikettä sekä suuri päivittäistavarakauppa. Ylimpiin kerroksiin sijoittuvat kirjasto ja kaupunginarkisto.

Seuraavaksi suunnitellaan Entressen ja Espoontorin yhdistämistä uudella kulkusillalla.

www.projektiuutiset.fi/fi/artikkelit/entresse-kauppakeskus-ja-kirjasto

20 Valatori

Rinnetontti on käytetty hyväksi sijoittamalla kauppakeskuksen taakse rauhallinen yläpiha kirjaston ja kaupunginarkiston ympäröimänä. Kaupunkimaisen Valatorin varustus soveltuu niin oleiluun kuin katukorikseen ja rullalautailuunkin. Asuinkerrostalot ovat vuodelta 2011.

Entressen kirjasto muutti torin laidalle 2009. Tilat on suunniteltu monenlaisten käyttäjäryhmien tarpeisiin: löytyy satunurkka, pelipaikka, esiintymis-, koulutus- ja näyttelytilaa sekä hiljainen työskentelyhuone. Entresse oli vuonna 2013 pääkaupunkiseudun kolmanneksi vilkkain kirjasto: 491 000 käyntiä ja 540 erilaista tapahtumaa lukupiireistä käsityökerhoon sekä kielikursseihin.

Kirjasto toimi aiemmin Suvelan koululla vuodesta 1978, jolloin Lagstadin ja Tuomarilan kirjastot yhdistettiin Keski-Espoon kirjastoksi. Lagstadin kirjasto juonsi juurensa 1860-luvulta, jolloin Espoon ensimmäinen kirjasto aloitti toimintansa kirkon sakastissa.

www.helmet.fi/entresse

Suvelan polusta:

21 Suviniitty

22 Espoonportti

Aseman itäpuolinen alikulku avattiin 2005. Se yhdistää portin tavoin radan eri puolet toisiinsa. Tunnelin toteutus sai vuonna 2006 Vuoden insinööriyö -palkinnon.

Suunnitelmissa on joskus tulevaisuudessa yhtenäinen puistokatu Suvelasta Lommilaan.

www.espo.fi/espoonportti

23 Vanha asema

vuodelta 1903 on arkkitehti Bruno Granholmin tyyppiirustusten mukainen. Rakennusta laajennettiin 1909. Siinä oli kaksi odotussalia, naistenhuone, toimistohuone ja asemapäällikön asunto. Asema toimi myös postina. Ympärillä olivat tavaramakasiini, makki, kellari ja sauna. Vain koristeellinen makasiini on säilynyt.

JOKILAAKSO

26 kohdetta • 3 km

Keskustan polusta:

1 Valtuustotalo

2 Kaupungintalo

3 Kristianstadin aukio

on nimetty Ruotsin Skånessa sijaitsevan Espoon ystävyyskaupungin mukaan. Espoossa on nimetty puisto tai aukio seitsemän pitkäaikaisimman ystävyyspaikkakunnan mukaan. Aukio on nykyisellään melko vaatimaton kulmaus, mutta kaavanmuutoksen myötä on luvassa nimenmuutos Kristianstadinpuistoksi. www.kristianstad.se
Viereinen Lakelanpuisto on kunnostettu 2012.

4 Kaivomestarin aukio

Valmistui 1983 yhtäaikaan Kirkkojärven ostarin kanssa, talon suunnitteli arkkitehtitoimisto Reijo Ailus. Toimintojen keskittyminen suurempiin yksiköihin on johtanut asuinalueiden lähipalveluiden näivettymiseen. Entinen ostoskeskus palvelee nyt liiketalona.

Kirkkojärven asuinalue on rakennettu 1980-luvun mittaan aluerakentamissopimuksella savimaalle paalujen päälle.

5 Kirkkojärven koulu

Valmistui 2010 yhtenä aikansa huomattavimmista julkisen rakentamisen hankkeista maassamme. Verstas Arkkitehdit voitti Espoon kaupungin järjestämän yleisen arkkitehtuurikilpailun vuonna 2006 ehdotuksellaan ”Veljet”. Ala- ja yläkoulun tilat muodostavat kokonaisuuden, mutta samalla eriytyvät riittävästi. Rakennus avautuu komeasti sekä asuinalueen että Kirkkojärven suuntaan. Se palvelee myös alueen asukkaita sekä erilaisia harrastusryhmiä, jotka on huomioitu taito- ja taideaineiden luokkien sijoittelussa.

Koululla on laaja kirjasto sekä kolmannessa kerroksessa pieni kasvihuone. Oppilaita

yhtenäisessä peruskoulussa on kaikkiaan 770. Kirkkojärven koulu on toiminut samalla paikalla vuodesta 1984.

www.espo.fi/kirkkojarvenkoulu

Tietolaatikko: Kirkkojärvi

Kirkkojärven allas kuuluu kallioperän murroslaaksoketjuun, joka ulottuu Kirkkonummelta Tuusulanjärven kautta Lahden tienoille saakka. Se on Kasavuoren edustalla enimmillään useita kymmeniä metrejä syvä ja täyttynyt tuhansien vuosien aikana erilaisilla sedimenteillä.

Järven pohjoispuolella on jälkiä yhtäjaksoisesta asutuksesta viimeisten 4 000 vuoden ajalta. Peltoja järven ympärillä on viljelty tuhat vuotta.

Kirkkojärven kautta kulkee suuri osa keskisen Espoon pintavesistä Luukista saakka. Espoonjoen alajuoksu on hyvin loiva, sillä järvi on vain viisi metriä merenpinnan yläpuolella. Siksi se on aina tulvinut voimakkaasti: 1900-luvun alusta on valokuvia, joissa vettä on kirkolle asti. Kesäisin vesi taas laski niin, että järvenpohjaa käytettiin lehmien ja hevosten laidunmaana. Viimeksi joulukuussa 2011 Kirkkojärvi tulvi niin, että Turunväylän yksi kaista piti sulkea liikenteeltä ja mm. Kaivomestari suojata hiekkasäkeillä.

6 Kirkkojärven ranta

Espoon kaupunki järjesti jo vuonna 2002 suunnittelukilpailun Kirkkojärven rantojen elävöittämiseksi. Nyt on alettu tutkia mahdollisuuksia palauttaa 2–3 hehtaaria vesialuetta. Pro Espoonjoki ry on tosin ehdottanut 20 hehtaaria. Mielenkiintoista on myös, löytyisivätkö järvestä isonvihan aikana 1700-luvulla kadonneet Espoon kirkon kellot.

Rannalla on Lions Clubin ylläpitämä, kansainväliset kilpailuvaatimukset täyttävä **pienoisgolfrata**. Uutta **matonpesupaikkaa** suunnitellaan Kaivomestarinniitty-kadun varteen.

7 Terveyslähde

Espoon terveyslähde laillistettiin 1751. Sen ensimmäinen intendentti oli helsinkiläinen lääkäri Carl Fredrik Zandt. Veden nauttimista varten

lähteen yhteyteen rakennettiin kaivuhuone. Kerrotaan Suomenlinnaa rakennettaessa sairastuneen 135 sotilaan käyneen juomassa vettä ja parantuneen vesihoidon ansiosta. 1700–1800-luvun vaihteessa Espoon kaivo eli loistokauttaan ollen Helsingin seudun kulttuurielämän keskuksia. Kylpylävieraita majoitettiin mm. Lövkullassa, jonne kaivolta johti puukuja samoin kuin kirkolle. 1800-luvun puoliväliin mennessä terveyslähteen käyttö väheni. Lähde ja kaivuhuone paikallistettiin Espoon kaupunginmuseon arkeologisissa kaivauksissa 1986–88. Lähde on suojelukohde ja sen ympärillä on kaupungin ylläpitämä puisto. Infotaulu.

8 Kaivomestari

Valmistui 2003, suunnittelija Hannu Jaakkola. Rakennus on Suomen ensimmäinen elinkaari- eli yksityisrahoitusmallilla toteutettu julkinen rakennus. Kaupunki on kilpailuttanut rakentamisen ja kunnossapidon pitkäaikaisella sopimuksella.

Talossa toimivat **Kuninkaantien lukio**, **Keski-Espoon uimahalli** ja **liikuntahalli**, Espoon kaupungin **fysioterapia** sekä **työväenopisto**.

Vuonna 2000 perustettu Kuninkaantien lukio painottaa opetuksessaan informaatioteknologiaa ja mediaa. Lukiossa on 540 oppilasta.

www.kuninkaantie.espo.fi

www.hs.fi/kaupunki/a1379303732654

9 Näkymä Lövkullaan

Glomsbyn kylässä oli 1500-luvulla neljä taloa, 1650-luvulla enää kaksi. Kihlakunnankirjuri Johan Anberg osti Lövkullan 1677 ja nosti sen menestykseen saaden ratsutilan oikeudet 1680-luvulla. Hänen sukunsa on pitänyt tilaa siitä lähtien.

Rustholli jaettiin 1736 kahden veljeksensä kesken Nedre ja Övre Lövkullaksi. Rakennusten välitse kiemurtelee edelleen Kuninkaantieltä kirkolle johtanut haara, nykyiseltä nimeltään Lehtimäentie.

Tietolaatikko: Maamerkit maisemassa

Espoon kaupunki osti 1975 Övre Lövkullan, jonka päärakennus säilytettiin. Sen kotitanhuaa hallitsee vuodesta 1986 Espoon terveys- ja sosiaalialan oppilaitos, nyt osa **Omnia-ammattiopistoa**.

Uusin lisärakennus 2007, arkkitehtitoimisto Hannu Jaakkola.

Nedre Lövkulla toimii edelleen maatilana. Nykyinen uusrenessanssihenkinen päärakennus vuodelta 1892. Johan Anbergin perilliset Weurlanderin suvussa juhlivat 333 vuottaan Lövkullassa vuonna 2010. Tilan pelloilla toimii 9-reikäinen **jokamiehen golfrata**, jonka yhteydessä on **kahvilaksi** kunnostettu rakennus vuodelta 1850. www.lofkullagolf.fi

Tarvontie oli Suomen ensimmäinen moottoritie. Nykyistä Turunväylää käyttää tällä kohtaa arkisin noin 53 000 ajoneuvoa vuorokaudessa. Osuus Huopalahdesta Gumböleen rakennettiin 1956–62 työllistämistöinä tuhannen miehen voimin mm. upottamalla Kirkkojärveen paksuimmillaan 25 metriä kivilouhetta Kasavuoresta ja muualtakin. www.youtube.com/watch?v=mUXZ343daNU

Grankullan kauppala irtaantui Espoon maalaiskunnasta 1920. Sen pinta-ala on 6 km², josta vesistöä 0,1 km². Huvilayhdyskunnan syntyyn 1906 olivat vaikuttaneet hyvä maasto ja rantaradan avaaminen 1903. Nykyään Kauniaisten kaupungissa on 9 000 asukasta, joista 58 % on suomenkielisiä ja 38 % ruotsinkielisiä. www.kauniainen.fi

10 Kapearaiteinen rautatiesilta

Helsingin maalinnoituksen vallitustöitä varten tarvittiin paljon puutavaraa. Sen hankkimiseksi venäläiset toivat 1916 kiinalaisia Mantsuriasta ja Amurinmaalta metsänhakuuseen. Puutavaran kuljetukseen he rakensivat kapearaiteisen rautatien pohjoisesta Espoon vanhalle rautatieasemalle Espoonjoen yli. Rata kulki aivan hautausmaan reunaa. Se rakennettiin nopeasti ja todennäköisesti talvella suoraan kovalle maalle: lumi vain luotiin pois ja kiskot pantiin paikalleen. Rakenne ei kestänyt veturia ja raskaasti lastattuja vaunuja vaan ne suistuivat usein radalta. Niin jouduttiin siirtymään hevosten vetämiin vaunuihin. Viimeisiä kiinalaisrautatien muistoja olivat Espoonjoen rautatiesillan jäännökset, jotka näkyivät hyvin vielä 1980-luvulla.

Yhteinen tietolaatikko: Helsingin maalinnoitus

Venäjän Itämeren laivaston tuhouduttua Japanin-sodassa Tsushimassa 29.5.1905 päätti keisari Nikolai II rakennuttaa pääkaupunkinsa Pietarin suojaksi laajan linnoitusjärjestelmän. Siihen kuuluvan Helsingin maalinnoituksen valleja kaivettiin vuodesta 1914 alkaen aina 15.3.1917 tapahtuneeseen vallankumoukseen saakka. Linnoitustöissä oli mukana suuri joukko pääkaupunkiseudun asukkaita sekä venäläisten Kaukoidästä tuomia sotavankeja. Varustukset ulottuvat yhtenäisinä Vuosaaresta Westendiin. Linnoituksen ainoat taistelut käytiin Leppävaarassa 10–11.4.1918 Suomen sisällissodan loppuvaiheessa saksalaisten ja punaisten välillä.

Maalinnoituksen kaikki rakenteet ovat muinaismuistolain suojaamat.

www.espoonkaupunginmuseo.fi/materiaalit/muut_aineistot/museot/verkko/valli/

www.novision.fi/viaporivaus.htm

11 Kirkonkymppi

Valmistui 2004, suunnittelija arkkitehtitoimisto Lahdelma–Mahlamäki. Kaksi punatiilistä, korkeaharjaista rakennusta sijoittuvat vanhan kirkonmäkimaiseman ja muun kaupunkirakenteen solmukohtaan. Rakennukset ovat kulmittain toisiinsa nähden muodostaen suojaisen miljöön. Rakennusparin yhteinen aula avautuu joen, kalliometsän ja tuomiokirkon suuntaan. Kirkonkymppissä ovat Espoon tuomiokirkkoseurakunnan ja Espoon ruotsinkielisen seurakunnan asiakaspalvelupisteet sekä Espoon hiippakunnan tuomiokapitulini ja piispan työtilat sekä istuntosali.

Kirkonkymppin sisäpihalla on kesäkuussa 2005 paljastettu kuvanveistäjä Tilla Kekin taideteos *Aikojen saatto*. Monumentaalinen teos koostuu viidestä luonnollisen kokoisesta, omaluonteisesta ihmishahmosta, jotka vaeltavat kohti kirkkoa. Vaeltaja-teema on esiintynyt Kekin töissä erilaisina kulkueina jo vuosien ajan.

Tietolaatikko: Itsellistä elämää Esboossa jo 556 vuotta

Esboon seurakunta on toiminut katolisena jo vuonna 1458. Sen itsenäistymisestä Kirkkonummen seurakunnasta lasketaan myös Esboon kunnallisen itsenäisyyden alkua.

Luterilainen uskonpuhdistus 1527: samalla kuningas Kustaa Vaasa takavarikoi kirkon ylimääräisen omaisuuden. Jaettiin kahtia suomen- ja ruotsinkieliseen seurakuntaan 1950. Suomenkielinen jaettiin 1964 edelleen Kanta-Esboon, Leppävaaran ja Etelä-Esboon seurakunniksi. Kanta-Esboosta tuli Esboon tuomiokirkkoseurakunta 1.1.2004, siinä jäseniä nykyään 48 500. Ruotsinkielisessä srk:ssa jäseniä runsaat 16 000.

Esboon hiippakunta aloitti toimintansa 1.1.2004 ollen nuorin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon yhdeksästä hiippakunnasta. Seurakuntia siihen kuuluu 20 Hangosta Mäntsälään.

www.esboonhiippakunta.evl.fi

www.esboonseurakunnat.fi

www.esboforsamlingar.fi

12 Esboonjoki

Esboonjokilaakso on muisto jääkauden jälkeisestä merenlahdesta. Se on muodostanut aikanaan tärkeän kulkuväylän, jolle mahtuivat jopa kirkkoveheet. Edelleenkin palvelee melontareittinä ja ekologisena käytävänä.

Esboonjoen vesistön valuma-alue ulottuu pohjoisessa Luukkiin ja koillisessa Vantaan Piispankylään. Alueen koko on 132 km², josta 6 % on järviä, suurimpina Bodominjärvi ja Pitkäljärvi. Esboonjoki alkaa Bembölessä, kun Glimsån ja Glomsån yhtyvät. Vedet laskevat 7 km myöhemmin Esboonlahteen. Joen keskivirtaama vaihtelee voimakkaasti: kesäisin alle 1 m³/s ja tulva-aikoina yli 10 m³/s. Joessa on paljon ahvenia ja haukia sekä myös taimenia.

Esboonjoen luonto-, virkistys- ja kulttuurimaisema-arvoja vaalii vuonna 2000 perustettu Pro Esboonjoki ry – Pro Esbo å rf.

www.proesboonjoki.fi

Esboon suurin vuosittainen ruotsinkielinen kesätapahtuma on erinäisten järjestöjen ja Esboon kaupungin järjestämä **Kulturen vid Ån** jo vuodesta 1999.

13 Tuomiokirkko

Keskiaikainen harmaakivikirkko on pääkaupunkiseudun vanhin säilynyt rakennus sekä rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti Espoon tärkein kohde. Se sijoittuu historialliseen risteyspaikkaan Kuninkaantien ja Espoonjoen varrella. Rakentajaksi on arveltu “maakunnan omaa mestaria”. Kirkon vanhimmat osat on ajoitettu 1480-luvulle. Oletettavasti sitä ennen paikalla on ollut puukirkko.

Saarnatuoli ja istuinpenkit rakennettiin uskonpuhdistuksen jälkeen 1500-luvun alussa. Seinien keskiaikaiset kalkkimaalaukset peitettiin 1700-luvun lopulla, jolloin myös ensimmäiset urut saatiin. Nykyiset urut ovat espoolaisen urkurakentamo Veikko Virtasen 2012 rakentamat 42-äänikertaiset.

Kellotapuli valmistui 1767. Sen kaksi pienintä kelloa on valettu Tukholmassa 1736 ja suurin 1765.

Alun perin kolmilaivainen kirkko muutettiin 1820-luvun laajennuksessa poikkilaivaiseksi ristikirkoksi. 1930-luvun peruskorjauksen yhteydessä seinämaalaukset paljastettiin. 1980-luvun restauroinnissa 1400-luvulta peräisin oleva krusifiksi palautettiin kuoriholviin.

www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1358
espoonaurora.net/Espoon-kirkonmaki.html

14 Hautausmaa

Espoon tuomiokirkon ympärille syntynyttä hautausmaata on laajennettu viidesti: nyt kokonaispinta-ala on noin 11 hehtaaria. Kirkkomaalla sijaitseva 30-paikkainen toimituskappeli on ollut käytössä vuodesta 1976. Kirkon välittömässä läheisyydessä ovat myös historiallinen hautausmaa-alue ja Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkki. Sankarihaudoille on varattu oma osastonsa; myös sotaveteraaneille on oma lehto.

Muistolehto on kirkkomaan ainoa alue, jonne saa vielä uusia hautapaikkoja.

15 Pitäjätupa

Espoon kuntakoukuksilla ei pitkään aikaan ollut omaa kokoustilaa ennen kuin 1887 saatiin lahjoituksena pitäjätuvaksi Backbyn yksinäistilan mailta tyhjiilleen jäänyt pienten lasten koulutalo noin vuodelta 1870. Tontin luovutti seurakunta ja talo siirrettiin paikalleen 1889–90. Espoon suomenkielinen kansakoulu toimi rakennuksessa 1900-luvun alussa. Nykyään seurakunnan omistuksessa ja käytettävissä muistotilaisuuksia sekä kastejuhlia varten.

16 Muuralan pappila

Espoon seurakunnan itsenäistyttyä Kirkkonummesta ensimmäinen kirkkoherra Henrik Olavinpoika astui virkaansa 1458. Ensimmäiset maininnat Espoon pappilasta ovat 1400-luvun lopulta.

Nykyinen rakennus valmistui 1853 edeltäjänsä kivijalalle, suunnittelija lääninarkkitehti Jean Wiik. Espoon ensimmäinen postiasema toimi kirkkoherranviraston yhteydessä pappilassa vuodesta 1885. Kulttuurihistoriallisesti arvokas empiretyylinen hirsirakennus on kaavamääräyksen suojeltu. Pappila on korjattu viimeksi vuonna 2006. Espoon ruotsinkielisen seurakunnan kirkkoherralla on pappilassa asumisvelvollisuus.

www.esboforsamlingar.fi

17 Kuninkaantien kyltti

Kuninkaantie oli keskiajan tärkein maantie Suomessa. Se kulki Turusta Viipuriin muodostaen myös keskeisen osan Bergenin ja Pietarin välisestä postireitistä 1300-luvulta alkaen. Espoon kirkkoa ei rakennettu aivan tien viereen, joka kulki nykyistä Isoa maantietä pitkin nykyiselle Muuralantielle ja siitä edelleen nykyistä Espoontietä Bemböleen, vaan kirkolle johti Mikkälästä liityntäpolku, joka taas Lövkullassa liittyi Kuninkaantiehen. Kirkkopuiston kadun lounaispäässä on Kuninkaantien infopylväs: kivipaasi, jossa tietokilvet.

www.kuninkaantie.net

18 Seurakuntatalo

Valmistui 1995, suunnittelija arkkitehtitoimisto G. & E. Adlercreutz. Seurakuntatalosta järjestettiin jo 1982 suunnittelukilpailu, Rakennuksen valmistumiseen kului pitkä aika Pelastakaa Pappilanmäki -yhdistyksen vastustuksen johdosta. Rakennus toteutettiin lopulta suunniteltua pienempänä. Sen torni on samalla kohdalla kuin aiemmin paikalla sijainneen palokunnantalon torni sekä vuoden 1941 maaottelumarssin lähtöpaikka.

Näillä main oli ennen tienoon paras liukumäki **Krakelbacken**, jonka nimen alkuosa liittyyneen mäen hauskaan mutkaisuuteen.

19 Kannusilta

Alkuperäinen Kannbro-nimellä kutsuttu puusilta oli lähempänä kirkkoa, savusaunan lähellä. Tarina kertoo, että espoolainen kirkkokansa ennen vanhaan mennessään sanaa kuulemaan piilotti viinakanisterinsa sillan alle, ja siitä on silta saanut nimensä.

Seuraava puusilta rakennettiin jp nykyiselle paikalle. Vuonna 1897 päätti kuntakokous, että silta oli korjattava. Kustannuksista käytiin kiistaa, kunnes 1907–08 rakennettiin uudenaikainen silta kivistä ja sementistä. Nykyinen kivihoivusilta valmistui Espoon 550-juhluvuodeksi 2008.

20 Kukkakauppa & portti

Talo on kuulunut Villa Karyllin pihapiiriin ja on ilmeisesti toiminut puutarhuri-talonmiehen asuntona. Rakennus on alueen vanhimpia, mahdollisesti rakennettu 1860–70-luvulla. Alkuperäisestä portista on jäljellä kukkakaupan etuosassa graniittipylväs. Päärakennus Villa Karyll paloi 1970 ja siitä säilyi vain kivijalka osana uutta rakennusta, joka on sekä nykyisin purettu.

21 Espoon VPK

Vapaapalokunta on perustettu 1890 Espoon ensimmäisenä. Aikanaan vapaapalokunnilla oli suuri merkitys paitsi palontorjunnassa, myös eri väestönosien yhdistämisessä yhteisen edun nimissä. Vakinaisen palokunnan reservinä on Espoossa nykyisin kuusi vapaaehtoista sopimuspalokuntaa.

Espoon VPK:n hälytysosastoon kuuluu 15 henkeä. Lisäksi toimivat nuoriso-osasto, kaksi naisosastoa sekä veteraaniosasto. Pääkalustona on sammutusauto tunnuksella ES411.

Paloasema valmistui 1963, suunnittelija Nisse Hellström. Yläkerrassa on kauniisti remontoitu juhlasali, jota vuokrataan myös yksityistilaisuuksien järjestämiseen.

www.espoonvpk.fi

22 Lilla Karyll

Pappilantie 7. Rakennettu 1904. Talo antaa kuvan aikakautensa rakennustavasta Espoon asemaseudulla. Sen erikoisuutena on ikkunoiden yläreunan pyöröholvimainen muoto ja neljännesympyrän malliset ullakkoikkunat. Lilla Karyllin on 1990-luvun alussa kunnostanut ja siinä nykyäänkin toimii Espoon Mielenterveysyhdistys, joka järjestää talossa talkoot joka arkipäivä ja kesäisin pihajuhlia.

www.emyry.org

23 Villa Apteekki

Pappilantie 5. Valmistunut 1921, suunnittelija ja urakoitsija rakennusmestari Bernhard Olin. Espoon uusi apteekki toimi rakennuksessa 1970-luvun lopulle, jatkaa edelleen Espoontorilla. Nykyisin talossa toimii Espoon ympäristöyhdistys ja kellarissa keramiikkagalleria.

www.espyy.net

24 Erikssonin kauppa

Rakennuksessa toimi Erikssonin ruokatavarakauppa 1900-luvun alussa ja uudelleen 1960-luvulla. Se oli vanhanaikainen ruokatavarakauppa, jossa oli maidot, lihat ja sekatavara erikseen sekä kangas- ja vaateosasto. Kun Erikssonin kauppa lopetti toimintansa 1973, siihen tulivat kauklahtelainen Halmeen kahvila sekä vaatekauppa.

Tätä nykyä talossa toimivat Espoon esittävän taiteen koulu sekä Urkuyön ja Aarian toimisto.

www.emilhalme.fi/info/oy-emil-halme-ab/17/
www.esko.fi

www.urkuyofestival.fi

Reitti jatkuu keskustan polkua joko Kannusillanmäen yli Lagstadiin tai virastokeskuksen kautta asemalle.

O H E I S K O H T E E T

25 Siunauskappeli

Valmistui 1963, suunnittelijat Heikki ja Kaija Sirén. Samalla vihittiin käyttöön myös ensimmäiset osastot Kappelin hautausmaasta. Krematorio otettiin käyttöön vuonna 1964 ja sitä laajennettiin 1990-luvun alussa. Siunauskappeli ja krematorio peruskorjataan vuonna 2014.

26 Kirkonkulma

Valmistui 1992, suunnittelija Parviainen Arkkitehdit. Rakennuksessa toimii Espoon seurakuntayhtymän palvelukeskus, johon yhdistettiin vuonna 2013 kuuden evankelisluterilaisen seurakunnan kirkkoherranvirastot.

www.espoonseurakunnat.fi

27 Dahl (Grå)

N *Grån puumerkki vuodelta 1759.* Grån tila sijaitsi alun perin Södrikin kylänmäellä Espoon kirkkoa vastapäätä. Sen omistajana mainitaan 1540-luvulla lautamies Erik Nilsson. Tila siirrettiin Kirkkojärven rannalle viimeistään 1800-luvun alussa, jolloin sen nimeksi muutettiin Dal (kirjoitettu myös Dahl). Pihapiirissä oli hirsinavetta vuodelta 1850. Vuonna 1936 tilan osti Lindholmin sahan johtaja Elis Lindholm, joka peruskorjasi kaikki rakennukset ja pystytti uusia talousrakennuksia.

Tila myytiin Espoon kaupungille 1973. Päärakennus paloi 1984 ja uudestaan 80-luvun loppupuolella, jonka jälkeen se purettiin. Paikalla on nyt Kirkkojärven päiväkot.

Päiväkodin edustalla kasvava hyväkuntoinen ja kaunis muotoinen metsälehmus on useita satoja vuosia vanha ja rauhoitettu.

28 Keski-Espoon urheilupuisto

Urheilupuiston perusparannus alkoi vuonna 2012 tekojääradan toteutuksella. Seuraavien vuosien aikana ulkokenttiä kunnostetaan ja lähiliikuntatoimintoja lisätään sekä skeittipaikka kunnostetaan.

www.espool.fi/fi-FI/Asuminen_ ja_ ymparisto/ Kadut_ ja_ puistot/ Puistot_ ja_ viheralueet/ Puistohankkeet/ VanhaEspoo/ KeskiEspoon_ urheilupuisto

KILTAKALLIO - SUVELA

22 kohdetta • 4 km

Espoon historiassa on vuonna 1433 ensimmäinen maininta kylästä nimeltä ”Soderrike” eli Södrik. Nykyisin Södrik tunnetaan parhaiten Suvelan asuinalueen ruotsinkielisenä nimenä. Nimen alkuperää ei tiedetä varmasti, mutta nimi on voinut muodostua alkuosasta söder ja loppuosasta rike, joka olisi muinoin merkinnyt taloa tai tilaa.

Keskustan polusta:

20 Valatori

1 Samaria

Samarian terveysasema valmistui 2002, suunnittelija Anna Brunow. Talossa toimivat myös hammashoitola sekä HUS-laboratorio ja röntgen. Pihapiiristä löytyy maahanmuuttajien palvelukeskus sekä Hyvä arki ry ja Manna-apu ry.

Muuralan sairaala valmistui 1920, suunnittelija Knut Wasastjerna. Edistyksellistä oli mm. 25 sairaansijan kulkutautiosaston sijoittaminen erilleen muista rakennuksista. Sairaala kiitettiin koko maan maalaiskuntien ajanmukaisimmaksi. Lääkärin asunto ja ruumishuone on sittemmin purettu. Nykyisin geriatrisena päiväsairaalana.

www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/ Terveyspalvelut/ Terveysasemat/ Samarian_ terveysasema_ Espoon_ keskus
www.hyva-arki.fi

www.manna-apu.com/
www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/ Senioripalvelut/ Terveys_ ja_ sairaanhoito/ Muistihairiot

2 Samarian kerrostalot

Espoon keskuksen ensimmäiset nykyaikaiset kerrostalot valmistuivat 1957 ja -59, suunnittelija Aulis Salo. Viereinen Allan Heikelin polku on nimetty Muuralan sairaalassa toimineen Espoon ensimmäisen kunnanlääkärin, lääketieteen

liseniaatti Allan Ph. Heikelin (1885–1974) mukaan. Tämä toimi virassa 33 vuotta.

gw.geneanet.org/ssalmela?lang=fi&p=allan+phayllos&n=heikel

3 Kaupunginkallio

Nykyisen kaupunginosan nimi tulee Espoon keskuksen korkeimmasta kalliosta, jonka korkeus on 55 metriä merenpinnasta ja 50 metriä Espoonjoen uomasta. Kaupunginkallioon louhittiin 1991 Espoon Sähkön 80 megawatin lämpökeskus, nyt omistaja Fortum.

Furubackan yhdyskunnan asutus alkaa 1900-luvun alusta rautatien vaikutuksen myötä Finnoontien läheisyydessä. Pientalovaltaisena pysyneellä alueella voi nähdä kaikkien eri aikakausien tyylejä. Täydennysrakentaminen jatkuu sekä uusina taloina että vanhojen laajennuksina.

4 Kolme hiidenkirnu

Hiidenkirnut sijaitsevat Finnoontien eteläpuolella noin 20–30 metrin päässä tiestä metsärinteessä. Ne syntyivät viime jääkauden lopulla mannerjäätikön sulamisvesien virrassa pyörineiden kivien kaivertamina. Suurin kirnu on noin kolme metriä syvä ja metrin halkaisijaltaan.

5 Furubacka

Furu = mäntypuu. Huvilarakennus 1910-luvulta on suojeltu. Alun perin yksikerroksinen, sotien jälkeen käytännöllisesti katsoen rakennettiin uudelleen. Epävirallisesti rakennusta on kutsuttu myös Kiltakallion kartanoksi.

Vanha tielinja on säilynyt rinteessä uuden yläpuolella. Mäenyrkänteen päällä oli 1900-luvun vaihteessa ”Rakkaudenmänty”, tuulen tuivertamana kuin penkin ja katoksen muotoon kasvanut ikivanha mänty, jolta avautui näköala pohjoiseen laakson yli kirkolle ja pidemmällekin. Sen sylissä rakastavaiset saattoivat istua ilta-auringon kultaaman maiseman herkistämässä tunnelmissa.

6 Alfantalo

Tunnetaan myös nimellä Villiviinitalo ruska-aikaan upean punaisina hehkuvien villiviiniköynnöstensä ansiosta. Rakennuksessa toimi ennen vanhaan

Erikssonin suvun Alfa-kauppa, jonka ensimmäinen talo oli tien toisella puolella. Toinen Alfa-kauppa oli Tuomarilassa.

7 Kiltakallion lastentalo

Valmistui 2002, suunnittelija Ari Bungers.

www.espoo.fi/fi-FI/Paivahoito_ ja_ koulutus/ Paivahoito/ Paivakodit/ Kunnalliset_ paivakodit/ Espoon_ keskus/ Suvelan_ alue/ Kiltakallion_ lastentalo

8 Sänkbäck

Pieni puro saa vetensä lähteistä. Sateiden aikaan siihen päätyy runsaasti hulevesiä. Valuma-alue 4,14 km², laskee Suviniityn kautta Espoonjokeen Kirkkojärvellä.

9 Kirstintie

on Suvelan pääkatu. Keski-Espoo-seuran aloitteesta tietä kavennettiin 1990-luvulla ja tehtiin mutkikkaammaksi ajonopeuksien hillitsemiseksi.

Tietolaatikko: Auerakentaminen

Kun suuri maaltapako alkoi 1960-luvulla, rakennusteollisuus oli juuri sopivasti oppinut tuottamaan betonielementtejä liukuhihnalla. Ajatuksena oli rakentaa nopeasti vuokra-asuntoja, jotka voitaisiin vaikka purkaa, kun ihmiset vaurastuvat ja muuttavat omistusasuntoihin. Uudessa uljaassa ”lähiössä” olisivat lähellä niin palvelut, naapurit kuin puhtas luonto.

Kunnat eivät olleet valmistautuneet nopean kasvun vaatimaan kaavoitukseen ja kunnallistekniikan toteutukseen. Auerakentaminen ratkaisi ongelman: maanhankinta, suunnittelu, rakentaminen ja asuntosäästäminen niputettiin yhteen, osittain kuntien päätöksenteon ohi. Valtion ohjauksessa haettiin asuntotuotantoon taloudellisuutta sarjallisuuden ja ruutukaavan avulla. Myös arkkitehtuurissa arvot olivat vastakkaiset 50-luvun ympäristöön mukautetulle suunnittelulle. Nosturiradan ekonomia määräsi korttelien muodon.

Toisaalta muutto uusiin kerrostaloihin merkitsi monelle huomattavaa asumistason nousua. Juokseva vesi, sisävesi ja nykyaikainen keittiö tulivat nyt koko kansan mukavuuksiksi. Aluksi

ihmiset olivat tyytyväisiä, mutta pian ongelmat alkoivat näkyä. Esikaupunkielämä ei sopinut kaikille eikä betoni ollutkaan ikuisesti kestävä materiaali.

Auerakentamisen kulta-aikaa oli 1960–70-luvun vaihe. Sen jälkeen rakentaminen on painottunut pienempiin hankkeisiin. Vanhat lähiöt on korjattu 1990-luvulta alkaen mittavissa lähiöprojekteissa. Suomessa on kaikkiaan noin 300 lähiötä, joissa asuu miljoona ihmistä. Ensimmäinen lähiöissä syntynyt sukupolvi on aikuistuttuaan jopa alkanut hakeutua takaisin kotiseudulleen.

10 Suvelan ostoskeskus

Valmistui 1983, suunnittelija arkkitehtuuritoimisto Topi Tuominen. Aiemmin samalla paikalla oli Kirstin tilan torppa. Lähipalvelut ovat keskittyneet isompiin yksiköihin kaikkialla, mutta Suvelassa lähipalveluita on vielä säilynyt asuinalueella.

Kirstinharjun asukas yhdistys oli aktiivinen oman ostarin saamisessa alueelle. Se keräsi myös 1800 nimen adressin postin lakkauttamista vastaan. Posti toimikin ostarilla pitkään. Myöhemmin asukas yhdistys ajoi mm. uimahallin saamista ja keräsi sitä varten yli 7000 nimen adressin.

11 Suvis

Kaupungin lähipalvelukeskus Suvis valmistui 1989. Pääkäyttäjänä on nykyään Espoon työväenopiston toimipiste. Sen erikoisuutena on kudonta-asema, jonka kangaspuilla voi kutoa omaan tahtiin valmiiksi rakennettuihin loimiin tai suunnitella oman loimen. Lisäksi talossa toimii neuvola, yksityinen päiväkotiki ja yrityksiä.

[www.espoo.fi/fi-FI/Paivahoito_ja_koulutus/Tyovaenopisto/Alueellinen_toiminta/Espoon_keskus/Espoon_keskuksen_aluekeskus\(13\)](http://www.espoo.fi/fi-FI/Paivahoito_ja_koulutus/Tyovaenopisto/Alueellinen_toiminta/Espoon_keskus/Espoon_keskuksen_aluekeskus(13))

12 Kirstin koulu

Valmistui 1977, laajennus 2001, suunnittelija Espoon tekninen keskus/Rauno Uski.

Suvelan kerrostalojen valmistuttua alueelle ei saatu vuosiin koulua, joten opetusta järjestettiin täpötäydessä Tuomarilan koulussa ja jopa lautavarastossa. Kun lopulta suvelalaislapset olivat päivän koululakossa, kaupunginvaltuusto löysi rahaa uudelle koulurakennukselle.

Nyt Kirstin koulu on virkeä ja kansainvälinen 300 oppilaan alakoulu, joka painottaa matematiikan opetusta **Espoon Matikkamaan** toimipisteen myötä. Laadukas matematiikan opetus alkaa jo esikoulussa. Koululle perustettiin kuoro 2012. Iltapäivisin järjestetään kuvataide- ja muita kerhoja koulun tiloissa.

Samassa rakennuksessa toimii **nuorisotila Sentteri** sekä uusi **Kirstin päiväkotiki**. Pihan yhteydessä on urheilukenttä sekä parkour-rata. Päiväkodin paikalla oli aiemmin **Suvelan kerhokeskus**, jossa ovat kokoontuneet kymmenet erilaiset lähiseudun yhdistykset. **Keski-Espoo-seura** perustettiin siellä 1989. Seuralla on ollut lukuisia jaostoja, mukaan lukien 1990 aloittanut **Suvelan sirkuskoulu**, joka on nykyisin osa Espoon esittävän taiteen koulua.

www.espoo.fi/kirstinkoulu

www.espoonmatikkamaa.fi

www.keskiespooseura.fi/tietoa-seurasta

13 Suvelan pientaloalue

Alueelle suunniteltiin ensin samanlaista kerrostalorakentamista kuin muualla Suvelassa, mutta asukkaiden vastustuksen johdosta se toteutettiin rivitaloina.

14 Suvelan asukaspuisto

Asukaspuistossa on ohjattua ja vapaata toimintaa lapsille ja lapsiperheille. Kaupunki tarjoaa kesällä arkisin lounaan kesälomaa viettävälle koululaisille. Iltaisin ja viikonloppuisin asukkaat ja järjestöt voivat käyttää tiloja kokouksiin, tapahtumiin ja juhliin.

www.espoo.fi/fi-FI/Paivahoito_ja_koulutus/Paivahoito/Asukaspuistot_ja_kerhot/Asukaspuistot/Suvelan_asukaspuisto

15 Uuden kappelin tontti

Seurakuntayhtymä on valmistellut uuden kappelin rakentamista Kirstinsyrjään jo vuodesta 2003. Hankesuunnitelma hyväksyttiin vuonna 2011 ja kappelin on jo piirtänyt Lassila Hirvilammi Arkkitehdit. Heidän töitään ovat mm. Klaukkalan sekä Jyväskylän Kuokkalan uudet kirkot. Toteutusurakkaa kilpailutettiin keväällä 2014 ja rakentamispäätöstä odotettiin kesäksi. Mikäli

kappeli rakennetaan, siihen tulee tilat myös asukaspuistolle.

www.lassilahirvilammi.fi/t_suv_m.htm

16 Kirstinharju

Nimestään huolimatta Kirstinharju on kallioselänne, jonka kaakkoisreunalle on kertynyt soraa ja hiekkaa jääkauden lopulla. Se toimii vedenjakajana erottaen Espoonlahteen laskevan Espoonjoen ja Finnoossa Nuottalahteen laskevan Finnobäckenin valuma-alueet toisistaan.

Kirstinharjun asuinalue sisältyy jo Espoon kansainvälisen keskustakilpailun 1967 voittaneeseen puolalaisten arkkitehtien Jan Chmielewskin, Janusz Kazubinskin ja Krzysztof Kuraksen ehdotukseen. Se on tyylipuhdas esimerkki 1960–70-lukujen kaupunkisuunnittelusta, joka pyrki yhdistämään väljyyteen tehokkaan maankäytön.

Talojen pystytykseen osallistuivat kaikki keskeiset rakennusliikkeet, etunenässä Haka, Polar ja Sato. Suunnitelmien mukaiset ulkoalueet ja julkiset palvelut jätettiin toteuttamatta. Ensimmäisestä vaiheesta 92,5 % oli aravavuokra-asuntoja ja meno sen mukaista, häiriöt ja ilkeävalta jokapäiväistä. Asukkaat alkoivat kuitenkin itse pitää yllä järjestystä, kunnostaa pihvoja ja vaatia palveluita.

Tietolaatikko: Lähiöprojektit

Lähiöiden ongelmia on ratkottu monin keinoin jo kymmeniä vuosia. Suvelassa alkoi kaupungin virastojen välinen yhteistyö 1980-luvulla valtakunnallisen Sofy-projektin myötä. Se tuotti toimintamalleja sosiaalisten ja fyysisten näkökohtien yhteensovittamiseen tarjoten samalla asukkaille osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia – tämä oli aikanaan ennenkuulumatonta. Samalla syntyi ajatus oman kaupunginosayhdistyksen perustamisesta. Projektin loppuraportissa esitetyt suositukset ovat edelleen käyttökelpoisia.

Pahoin rapistumaan päässeitä rakennuksia on modernisoitu EU-rahoituksella 1990-luvun puolivälistä alkaen. Kirstinharjussa on järjestetty mm. turvallisuuskävelyitä, joiden havaintojen perusteella mm. kävelyraitin valaistusta on parannettu. Viime vuosina on tutkittu

mahdollisuutta korvata osa taloista uusilla, lisätä säilytettävien päälle uusia kattohuoneistoja sekä vapauttaa parkkipaikat rakentamiseen siirtämällä pysäköinti maan alle.

www.lansivayla.fi/artikkeli/148004-osa-kirstinmaen-vuokrataloista-puretaan

17 Suvelan kappeli

Valmistui 1981, suunnittelija Pirkko Jokinen. Alakerran kirkkosalissa on 65 istumapaikkaa ja seurakunnan isä-poika-kerhon isien rakentama kirkkolaiva. Lisäksi on seurakuntasali, takkahuone sekä päiväkerhon tilat. Rakennuksen tuleva käyttö riippuu uuden kappelin toteutumisesta Kirstinsyrjään.

www.espoonseurakunnat.fi/web/asiointi/suvelan-kappeli

18 Suvelan ensimmäinen kerrostalo

Valmistui osoitteeseen Kirstinmäki 3 vuonna 1970. Lähiön idean mukaisesti lähikauppa rakennettiin asuinkorttelien keskelle 1971.

Kadun toisella puolella Helsingin opiskelija-asuntosäätiön talo (Kirstinharju 3) on puolestaan ensimmäinen Kirstinharjun taloista, joka tullaan purkamaan ja korvaamaan uudella.

19 Kirstin tila

Kirsti oli yksi viidestä Södrikin kylän kantatilasta, joiden maille koko Espoon keskus on rakentunut.

M Kirstin puumerkki vuodelta 1792.

Tila tuli Segersvenin suvulle vuonna 1897. Se oli laajuudeltaan 80 hehtaaria, josta puolet viljeltyä. Hevosia tilalla oli 6 ja nautoja parhaimmillaan 18. Maita luovutettiin 1940-luvulla rintamamiestonteiksi ja vuonna 1965 suku möi loput 68 hehtaaria Espoon kauppalalle. Viimeinen päärakennus nykyisen Kirstinmäki 8:n kohdalla oli vuodelta 1914 ja purettiin 1970-luvulla. Navetta oli nykyisen Kirstinharju 7:n edustalla.

Kirstinmäellä kasvava tammi on yli 160 vuotta vanha ja rauhoitettu. Vanhojen lehtitietojen mukaan puu olisi siirretty Kirstin tilan pihapiiriin Kilonmalmilta vuonna 1851.

Ensimmäisen maailmansodan aikaan tilalla asutettiin kiinalaisia työmiehiä, jotka venäläiset

olivat tuoneet metsänhakuuseen **Helsingin maalinnoituksen** rakentamisen yhteydessä.

20 Nimismiehen talo

Viimeisiä Espoon aseman läheisyydessä säilyneitä omakotitaloja. Tarinoiden mukaan samalla paikalla olleessa talossa asui kieltolain 1919–32 aikaan nimismies, joka varastoi takavarikoidun viinan omaan kellariinsa.

Espoon keskustakilpailun voittajaehdotukseen 1967 sisältyi Kirstinrinteeseen matalien terassitalojen kokonaisuus. Kun sen rakentamista käsiteltiin valtuustossa, asukkaat vastustivat ankarasti. Kirstinharjun asukasyhdistys kuljetti ihmisiä bussilla seuraamaan ratkaisevaa äänestystä ja niin hanke torpattiin.

21 Suviniityn asuinalue

Keskeisellä paikalla sijaitseva niitty valittiin 2000-luvun alussa erääksi Euroopan unionin kehityskelpoisimmaksi kaupunkimiljööksi. Siihen suunniteltiinkin vuonna 2005 uusi tiivis asuinalue, johon kaavailtiin jopa 4 000 asukasta. Mitoitusta on pienennetty nyt 900 asukkaaseen ja aiotusta luolapysäköinnistä on luovuttu. Päiväkoti, neuvola ja puistoalue toteutetaan. Rakentaminen alkoi 2011 ja jatkuu tämän vuosikymmenen lopulle.

Segersveninkatu ja Segersvenin puistopolku on nimetty Kirstin tilaa pitkään isännöineen suvun mukaan.

22 Limnellin talo

Valmistunut 1922. Rakennusmestari Sigurd Limnellin itselleen rakentama hirsirunkoinen ja tiilikattoinen, hienosti säilynyt jugend-henkinen huvila. Myös Kirstin tilan päärakennus oli Limnellin rakentama. Seuraava omistaja eversti Cederqvist oli edistyksellinen: hän siirtyi keskuslämmitykseen poistaen huvilasta alkuperäiset kaakeliuunit.

Asemakaavassa on Sunantien yli osoitettu paikka kevyen liikenteen sillalle, jolta tulee olemaan hieno näköala keskustaan päin.

TUOMARILA-SUNA

25 kohdetta • 5 km

Nykyinen Tuomarila oli 1900-luvun alussa metsää sekä Domsin, Sunan, Dahlin, Jofsin ja Kirstin maatilojen takamaita. Nämä palstoitettiin vaihteittain 1910–40-luvuilla.

Tuomarilasta tuli suomenkielinen saareke ruotsinkielisen väestön keskelle. Tästä kertovat kutsumanimet Siberien ja Finn-Amerika. Tuomarilalaiset eivät juurikaan saaneet Espoon kunnalta apua asioidensa hoitamisessa. Niinpä he toimivat enimmäkseen itsenäisesti ja talkoohenki oli voimakasta.

1 Tuomarilan asema

Rantaradan valmistuminen 1902 ennakoி asutuksen leviämistä sen varsilla. Domsbyn yhdyskunnan asukkaat kävivät töissä Helsingissä ja kulkeminen oli hankalaa Espoon aseman kautta. Oma seisake saatiin 1931 ja samana vuonna otettiin käyttöön Tuomarilan suomenkielinen nimi Ragnar Erikssonin ehdottamana.

Asemarakennuksen on suunnitellut Thure Hellström 1936. Tuomarilalaiset keräsivät tontin ostoon 8 000 markkaa keskuudestaan ja Espoon kunta osallistui 2 000 mk:lla. Tontti luovutettiin sitten rautatiehallitukselle. Nykyisin asema on vuokrattuna Espoon tuomiokirkkoseurakunnalle.

Tietolaatikko: Asemanseudun teollisuutta

Jo ennen Tuomarilan seisakkeen avaamista radan pohjoispuolella mäellä toimi 1922–27 pieni lasihytti, jossa valmistettiin pulloja.

Sodan aikana aseman lähellä toimi pilketehdas ja myös ruutitehtaasta on maininta radan varressa.

Maalitehdas Teknos aloitti entisessä kanalassa asemaa vastapäätä vuonna 1948. Raaka-aineet ja valmiit tuotteet toimitettiin Tuomarilan asemalta,

jossa juna pysähtyi vain pariiksi minuutiksi. Vuonna 1950 valmistui uusi tehdas Pitäjänmäelle.

www.teknos.fi

2 Kulovalkean asuinalue

Uuden asuinalueen rakentaminen radan pohjoispuolelle aloitettiin 2004. Perinteistä ja yhtenäistä ilmettä luovat aumakatot sekä talojen lämpimät värit.

Kulovalkean nimi perustuu vanhaan paikannimistöön: torpannimeen Brännbacka sekä niitynnimeen Brännängen, jotka kantavat viestiä maan kulottamisesta tai kuivan rinneniityn kulottumisesta.

Nykyisen Kulovalkeantien mutkassa aseman lähellä toimi huvilanomistajien **kaivo-osuuskunta**, joka myytiin Espoon kaupungille vasta uusien talojen rakentamisen yhteydessä.

3 Brännbackan torppa

Rautatien rakentaminen 1900-luvun alussa toi suuren määrän eri ammateissa päteviä työmiehiä Espooseen. Jotkut heistä jäivät perheineen asumaan paikkakunnalle. Johan Emil Kaven muutti vaimonsa Ida Marian sekä perheensä kanssa torppaan, joka kuului alkujaan Karvasbackan kylän Ersin tilaan.

Torppa on vieläkin jäljellä rautatien ja moottoritien kainalossa Kauniaisten puolella kunnanrajaa ja on Tuomarilan tienoon vanhin säilynyt rakennus.

4 Björkbacka

Taitekattonen hirsihuvila valmistui 1912 Jofsin tilasta erotetulle tontille. Keihäsaiheiset päätykoristeet ovat epätavalliset. Espoon maalaiskunta osti lokakuussa 1919 huvilan lastenkodiksi 100 000 markalla. Vuodesta 1941 talossa toimi suomenkielinen kansakoulu ennen Tuomarilan koulun rakentamista. Päärakennus ja suurin piharakennus on suojeltu.

5 As.oy Espoon Jatulintarhat

Valmistui 2008, suunnittelijat Kirsti Sivén ja Asko Takala. Arkkitehtuurikilpailun 2005 voittaneeseen ehdotukseen perustuva kortteli muodostuu paikalla

muuratuista, funkishenkisistä erillis- ja paritaloista sekä kerrostaloista. Kokeilun tavoitteena oli osoittaa kustannustehokkaita ja viihtyisiä ratkaisuja kaupunkimaiseen kivitalorakentamiseen.

www.kivitaloinfo.fi/blog/2012/09/06/jatulintarhat

6 Huminaa-patsas

Taiteilijaprofessori Armas Hutrin toteuttama patsas hankittiin Tuomarila-seuran aloitteesta Helsingin kulttuurikaupunkivuoden 2000 yhteydessä. Patsas kuvaa suomalaista kuusipuuta, joka tarjoaa juurellaan suojaosan lepopaikan.

7 Kaksi huvilaa

Kiilupolku 4 ja Tuomarilankatu 3. Kauniisti ylläpidetyt asumahuvilat näkyvillä paikoillaan nauttivat asemakaavan suojelua.

Kiilupolun päässä Tuomarilankallion töyräällä on vuonna 1945 valmistunut hirsinen ”alppimaja”, joka tyyliltään edustaa Espoon keskuksessa harvinaista erämaaromantiikkaa. Vastaavia on totuttu näkemään Nuuksiossa tai Bodom-järven ympäristössä.

Tuomarilankatu 3 puolestaan edustaa alueen vanhinta rakennuskantaa. 1900-luvun alussa valmistuneessa asuinrakennuksessa on hienot jugend-tyyliset ikkunat sekä ajalle tyypilliset jyrkät kattomuodot.

Viereen nykyiseen Tuomarilankatu 6:en tuli Erikssonin Alfa-kauppa 1930-luvulla ja 1940-luvulla vastapäätä Elanto.

8 Tuomarilan VPK

Perustettu 1929 nimellä Södrikin VPK, nimenmuutos 1938. Tontti hankittiin 30-luvun puolivälissä, jolloin rakennettiin kalustovaja ja tanssilava kooltaan 20 x 20 m.

Palokunnantalo oli Tuomarilan sydän. Se rakennettiin koko kylän talkoilla 1950, työtunteja kertyi 15 000. Talossa toimivat Varuboden, posti ja kampaamo sekä vuoteen 1972 saakka Alénien elokuvateatteri, jossa oli irrotettavat penkit, joten tilassa voitiin järjestää myös iltamia ja teatteriesityksiä sekä pelata sulkapalloa.

VPK:n hälytysosastoon kuului 10–20 henkeä ja sillä oli vuosittain keskimäärin 10 lähtöä. Naisosasto toimi vuodesta 1935. Pelastustoiminta loppui 2012 jäsenmäärän vähenemisen vuoksi, mutta yhdistys jatkaa edelleen toimintaansa.

www.tuomarilanvpk.net

Tuomarilan Urheilijat perustettiin VPK:n kalustovajassa 1945 Venno Kaislan johdolla. Seura harjoitti yleisurheilua ja talvilajeja, nykyään pääpaino salibandyssä.

www.tuomarilanurheilijat.fi/seura_historia.html

VPK:lla perustettiin myös **Tuomarilan Omakotiyhdistys** 1966, nykyään Tuomarila-seura. Alkuvaiheessa sen asialistalla olivat kaavoitus- ja tiekysymykset, sittemmin toimintamuotoina mm. kotiseuturetket ja Tuomarila-päivät.

www.tuomarila.fi/seura/historia.html

Kino Tuomarila toimi talossa Reijosen perheen hoitamana 1978–2012 ollen Espoon viimeinen vanhanajan elokuvateatteri. Myös Urheilu Liljeström sekä Etappi-kioski ovat lopettaneet. www.tuomarila.fi/yritys/kino.html

Tietolaatikko: Tuomarilan elokuvaviikot

Tuomarila-seura ja alueen yhdistykset järjestivät Kino Tuomarilassa kahdeksan elokuvaviikkoa vuosina 2005–12. Ensimmäinen oli Aki Kaurismäki -viikko, viimeiseksi jäi Risto Jarva -viikko. Elokuussa 2013 järjestettiin vielä elokuvapäivä.

Elokuvaviikoilla nähtiin vierailijoina useita tunnettuja näyttelijöitä ja ohjaajia, kuten Lasse Pöysti, Åke Lindman, Esko Salminen, Matti Kassila, Kati Outinen, Kaisa Rastimo sekä tuomarilalainen Lasse Naukkarinen, joka on ohjannut ja kuvannut Tuomarilasta vuonna 2009 dokumenttielokuvan *Arvostetulla alueella*.

9 Kaksoiskivi

Kaksoiskiventie 48. Tie on saanut nimensä kahdesta suuresta graniittisesta siirtolohkareesta. Ne ovat kulkeutuneet yksityiselle tontille mannerjään mukana koillisesta viime jääkauden aikana. Kivet ovat eräitä Espoon suurimpia, mutta niitä ei ole rauhoitettu luonnonmuistomerkkeinä.

10 Hutrin ateljeekoti

Kuvanveistäjä Armas Hutri on syntynyt 1922 Jääskessä Karjalan kannaksella. Hän haavoittui talvisodassa saaden aivovamman, mutta pääsi silti Taideteolliseen keskusopistoon Ateneumiin, josta valmistui 1952. Hänen töissään on usein luontoaihe. Niitä on esillä julkisilla paikoilla sekä taidemuseoissa kotimaassa, eri puolilla Eurooppaa sekä Yhdysvalloissa ja Kanadassa, jossa mm. lentoon nousevia kurkia esittävä viisi metriä korkea suomalaisten siirtolaisten muistomerkki. Hutri sai taiteilijaprofessorin arvonimen 1976.

Armas Hutri rakensi omin käsin ateljeekodin Tuomarilaan vuonna 1959 ja sen yhteyteen taidevalimon, jossa on itse valanut suuretkin pronssiveistöksensä. Vuosina 1992–97 hän kunnosti kodikseen Perniöön uuden taiteilijatalon, jossa näyttelytoiminta jatkuu.

fi.wikipedia.org/wiki/Armas_Hutri

11 Kivikautinen asuinpaikka

Tahkorinne 1. Yksityisen tontin keskikohdalta, noin 25 metrin korkeudelta nykyisestä merenpinnasta on löydetty tyypillistä kampakeramiikkaa ajalta noin 2800 e.a.a.

12 Ruuhen löytöpaikka

Sunan tilan mudanotto paikalta vähän matkan päästä nykyisestä parkkipaikasta löydettiin 1910-luvulla esihistoriallinen ruuhi. Sitä säilytetään Museoviraston keskusvarastossa Orimattilassa. Vastaavanlainen ruuhi on Espoon kaupunginmuseon talomuseo Glimsissä.

Tietolaatikko: Keskuspuisto

Pinta-ala 880 hehtaaria, ulottuu Henttaalta Vanttilaan. Espoon keskuspuisto on virkistykseen ja ulkoiluun tarkoitettu kaupunkimetsä, laaja ja yhtenäinen viheralue. Sen kautta kulkee maakunnallisesti merkittäviä ekologisista käytäviä ja lukuisia ulkoilureittejä. Hyvinä lumitalvina tässä kohdin on Espoon kaupungin ylläpitämä **päälatu**. Latuverkosto jatkuu etelään Finnooseen ja pohjoiseen Kauniaisten Kasavuoreen, Oittaaalle ja edelleen aina Nuuksion kansallispuistoon saakka.

Tuomarilan Urheilijat -seura rakensi 20 metrin **hyppyrimäen** Pitkänotkon Kirjomäkeen talvella 1948–49. Kirstin tilan isäntä Erik Segersven lahjoitti puut ylämäen rakentamiseen talkootyötä vastaan. Hän tuli katsomaan kilpailuja mustan Toska-hevososen vetämällä kirkkoreellä. Mukana oli usein myös vaimo. Infotaulu.

13 Tuomarilan tammi

Palotie 22. Yksityisellä tontilla kasvava tammi on yli 30 metriä korkea ja hyväkuntoinen, rauhoitettu 7.4.1987. Korkealta mäen rinteestä se näkyy kauas tielle. Tammi on monien kelttiläisten, germaanisten ja itämerensuomalaisten kansojen pyhä puu, esiintyy mm. Kalevalassa.

14 Päiväkoti

Valmistui 2008, suunnittelijat Claudia Auer ja Niklas Sandås. Pihan puoleisen julkisivun väritys luo päiväkodille vahvan ja tunnistettavan ilmeen, joka jatkuu myös sisätiloihin.

Päiväkodissa on tilat viidelle ryhmälle. Aulatilojen mitoitus mahdollistaa myös yhteiset leikit. Lapsia on talossa keskimäärin 85 henkilökuntaa 16. Kaupunkilaiset voivat vuokrata päiväkodin salia käyttöönsä, sillä sinne on oma sisäänkäynti.

Rakennus on esitelty useissa kansainvälisissä arkkitehtilehdissä sekä New Yorkin Modernin taiteen museon järjestämässä näyttelyssä ”Playful Finnish Design” vuonna 2009.

www.espoo.fi/fi-FI/Paivahoito_ ja_ koulutus/ Paivahoito/ Paivakodit/ Kunnalliset_ paivakodit/ Espoon_ keskus/ Hosmari/ Tuomarilan_ alue/ Tuomarilan_ paivakoti
www.projektiutiset.fi/fi/artikkelit/ tuomarilan_ paivakoti

15 Tuomarilan koulu

Tuomarilassa aloitti suomenkielinen kansakoulu tammikuussa 1939 yksityisen kannatusyhdistyksen perustamana nykyisen Pitkännotkontien ja Sunankaaren risteyksessä. Kunnanvaltuusto ei myöntänyt koululle avustusta, mutta se jatkoi tuomarilalaisten talkoohengen turvin talvisodan yli.

Vuonna 1941 koulu siirtyi Espoon kunnan kouluksi ja sai tilat Björkbackasta.

Nykyinen Tuomarilan koulurakennus valmistui 1959, suunnittelijoina arkkitehdit Meller ja Rauhala. Kyläkoulumaisessa alakoulussa on 160 oppilasta. Tuomarilan koulussa painotetaan hyvää perusopetusta, yhteisöllisiä taitoja ja käytöstapoja.

www.espoo.fi/fi-FI/Paivahoito_ ja_ koulutus/ Perusopetus/ Peruskoulut/ Alakoulut/ Tuomarilan_ koulu

16 Mormonien seurakuntakeskus

Amerikkalaisperäisen Myöhempien aikojen pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkon Espoon 1. ja 2. seurakunnan toimipiste sekä sukututkimuskeskus.

www.mormonit.fi

17 Yläkalliontie

Tiivis ja matala omatoimisen rakentamisen kokeilualue 1970–80-lukujen taitteesta. Alueella on rivi-, omakoti- ja pientaloja, jotka asukkaat ovat itse urakoineet ”hartiapankillä” pienille tonteille.

Tiiviin, kaupunkimaisen pientaloasumisen perinne on pitkä, mutta se katkesi Suomessa modernistisen lähiörakentamisen huippuaikoina. Kuitenkin joka vuosikymmenellä on tehty yksittäisiä kokeiluja pienimuotoisen kaupunkirakenteen toteuttamiseksi.

18 Solisevanpuro/Skvatterbäcken

saa alkunsa pienistä latvahaaroista, jotka keräävät vetensä Kauniaisten keskustasta saakka sekä Kasavuorelta ylimmillään 40 metrin korkeudessa merenpinnasta. Puro laskee Finnobäcken-nimisenä Nuottalahteen. Pituutta pääuomalla on Ymmerstan ja meren välillä noin 9 km.

Puron vesimäärä on vähentynyt hulevesien tultua ohjatuksi viemäreihin, mutta se saa sivupuroineen onneksi täydennystä kuivina kausina lukuisista pienistä lähteistä. Finnobäckenissä esiintyy luonnostaan purokatkaa ja Virtavesien hoitoyhdistys on istuttanut siihen taimenta sekä kunnostanut kutupaikkoja.

Pitkänotkossa puron keskijuoksulla on paikallisesti arvokas tulviva luhta-alue Långsnåträsket.

19 Sunan koulu

Valmistui 1985, suunnittelija arkkitehtitoimisto Kari Järvinen ja Timo Airas. Koulurakennus on tyyliältään onnistuneesti postmoderni. Sisäpihan julkisivu jäljittelee kylänraittia jyrkkine talojen kattoineen. Rakennusmassa on jaettu moneen osaan, jolloin auringonpuoleiselle pihalle syntyy ihmisläheinen mittakaava. Noin 300 oppilaan alakoulussa painopistealueina ovat matematiikan ja musiikin opetus. www.espool.fi/peruskoulut/suna

20 Ankkapuisto

Hösmärinniityn leikkipuiston varustus on uusittu viimeksi 2013. Avoimella niityllä on kaksi nurmikenttää sekä talvisin luistintrata. Toteemipaalun nokassa istuu ankk, josta puiston kutsumanimi. Ankkapuisto on etenkin lasten ja nuorten suosiossa.

Espoon keskuspuistoon pääsee ulkoilureittiä pitkin, talvella asukkaiden ylläpitämää latua.

21 Hösmärinmäki

”Kirstin pientaloalueen” rakentaminen aloitettiin 1976. Se muodostuu viidestä tiiviisti rakennetusta osa-alueesta Sunankalliossa ja Hösmärinmäessä. Näissä on yhteensä 500 asuntoa eri elämäntilanteisiin 39 m²:n kaksioista aina 122 m²:n perheasuntoihin saakka. Pysäköinti on järjestetty kunkin ”solun” keskelle, jotta pihat saadaan pidettyä vehreinä. Hankkeen toteutti ruotsalainen Tiefundamentti, joka oli aikaisemmin suuntautunut maa- ja vesirakentamiseen: mm. kaivanut Päijännetunnelin.

22 Hösmärinpuiston koulu ja päiväkot

Valmistui 2005, suunnittelija Yrjö Suonto. Kaksikerroksisen puurakennuksen massa kiertyy suuren sisäpihan ympärille. Koulun ja päiväkodin integroiminen samaan rakennukseen oli tuolloin uutta ajattelua kunnallisessa lähipalvelurakentamisessa. Sillä saavutetaan hyötyjä

niin toiminnallisesti kuin tilojen kohonneen käyttöasteen kautta.

www.espool.fi/peruskoulut/hosmarinpuisto

23 Vanha urkurakentamo

Jalmari Virtanen perusti puusepänerstaan kesämökilleen nykyiseen Joupinlaaksoon 1937. Yritys valmisti ja kunnosti täällä tyylihuonekaluja. Virtasen pojista Veikko opiskeli kanttori-urkuriksi. Hän aloitti urkujen rakentamisen isänsä verstaalla 1951 ja palautti Suomeen pitkään unohduksissa olleen mekaanisen soittokoneiston rakentamisen taidon. Urkurakentamo Veikko Virtanen Oy on nykyään maan johtava kirkkourkujen valmistaja. Se muutti 1987 Järvenperään, jossa toimii jo seuraavan sukupolven johdolla. Veikko Virtasen valmistamat urut on mm. Turun ja Espoon tuomiokirkoissa.

www.uvv.fi

24 Jouppi

Jouppi-nimisiä katuja löytyy alueella, jossa oli Jofsin tilan peltoja. Tilan päärakennus sijaitsi nykyisen rautatien pohjoispuolella lähellä radanylitystä. Jofs oli yksi viidestä Södrikin kylän kantatilasta, joiden maille koko Espoon keskus on rakentunut.

N Jofsin puumerkki vuodelta 1779. Puumerkkiä (bomärke) käyttivät tilanomistajat 1800-luvulle saakka, sillä sitä ennen ei oltu yleisesti kirjoitustaitoisia. Toisin kuin muualla,

Espoossa puumerkki oli alusta alkaen tilakohtainen. Puumerkkejä käytettiin niin kiinteän kuin irtaimen omaisuuden merkitsemiseen ja mm. käräjäpöytäkirjojen allekirjoittamiseen.

1900-luvulla lähistön suomenkieliset asukkaat kutsuivat taloa nimellä Joussi, mutta asemakaavan paikannimissä on käytetty vastinetta Jouppi.

Lähistöltä on löydetty **kaksi kivikirvestä**: toinen Joupinkallion eteläpuolelta, Sunan tilan pellolta nykyisen Joupintien mutkan vaiheilta ja toinen pohjoisesta, Tuomarilankallion länsipuolisesta laaksosta.

25 Kallioleikkaus

Näkyvissä on suonigneissiiä, joka on saviperäinen seoskivi muinaisen meren pohjasta. Siihen on

tunkeutunut tulivuoresta purkautuneita karkearakeisia, graniittisia pegmatiittijuonia. Kivilajit ovat sekoittuneet svekofennisessä vuorijonopoimituksessa 1 900 miljoonaa vuotta sitten noin 10 km:n syvyydessä 750 asteen lämpötilassa. Eroosio sekä kolme jääkautta ovat vähitellen kuluttaneet vuoret pois. Lopuksi kalliota on leikattu katulinjauksen mahdollistamiseksi ja kauniin kivilajikuvion tuomiseksi esille, kaikkien ohikulkijoiden iloksi.

www.geologia.fi/index.php/

2011-12-21-12-30-30/2011-12-21-12-40-22